

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд :**"АЛБАНСКИЯТ ВЪПРОС ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИТЕ ДИПЛОМАТИ"/1908-1912**, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ – автор докторант **ИЛИАНА ДОНЧОВА ИЛИЕВА**

Докторант Илиана Илиева е избрала за тема на своята дисертация **една безспорно значима тема**. Тя все още не е разработена цялостно на високо теоретично равнище, въпреки че е свързана най-тясно с националните интереси и на България. След драматичните политически промени в Европа, настъпили през последните десетилетия, албанската нация демонстрира способност за нова, решителна мобилизация, довела да регистрирането на най-значимите териториално политически придобивки, с които може да се отчете един народ, в края на ХХ и началото на ХХІ век. За пръв път албанците фактически „приблжиха“ и българската граница! Реална е възможността в недалечни времена, на запад от България да възникне нова, уголемена албанска държава, прогнозите за която са, че след около половин век, ще бъде населена с не по-малко от 15 милионно население.

Какво бъдеще очаква Третата българска държава, ако в един момент най-мощните мюсолмански фактори в Европа, я притиснат /като в клещи/, от запад и юг? Научните и политическите прогнози в София винаги ще бъдат значително по-зрели и практически по-полезни, когато се познава в детайли историята и спецификите на политическия процес, свързан с мобилизацията на албанското общество, довела до образуването и на независимата албанска държава, която днес разполага с ресурси да удвои своята територия и население. От там има сериозни изгледи, да се даде по-траен отговор и на въпросите отнасящи се до бъдещото разрешаване на „проблема Македония“. Подобна перспектива, за страна като България, която сега формално не е ангажирана трайно с конфликта в Повардарието, но исторически е свързана най-тясно с неговата дълбока същност, предполага необходимостта да се внесе пълна яснота около това: как се организират, как действат практически в екип, какво подпомага и какво пречи на общо албанските политически кампании? Не на последно място и каква е възможността, при условията, които албанският иредентизъм предлага, в бъдеще да се търсят трайни решения на проблемите, които интересуват днес специално България?

Авторката разбира правилно ролята на национално отговорната историческа наука и още в увода на дисертацията ясно обосновава своето намерение, да се заеме съзнателно със задълбоченото изследване на споменатите аспекти на тематиката. Предприетият академичен ангажимент удовлетворява напълно представата за

цялостно предметно покриване на формулираната тема в заглавието на труда. Дисертантката е успяла да види пълно и да осмисли правилно нейните най-съществени подвъпроси. Тя е превърнал в основни глави и параграфи на своето изследване, където отделните подвъпроси са проучени, едва ли не месец по месец, за да се даде там отговор и на частно научните питання, които чакат изследователското становище.

Пълното обхващане на периметъра и логичното навлизане в същността на следващите подвъпроси на проблемитиката, е позволило на колегата Илиева да създаде една правилно надграждаща се структурата на ръкописа. Началната глава логично маркира появата на причините и индикациите от втората половина на 1908 година, за предстоящо активизиране на консолидационните процеси сред албанците и за изострянето на конфликта им с младоторския режим в Цариград. Във втората глава е изследвано цялостно фактическото начало на албанската кризата в Османската империя през 1910 година. Следват главите свързани с Малесорското въстание от 1911 година, чрез което кризата се развива, както и отражението, което тези събития дават за издигане на ново равнище, програмните искания на албанските патриоти. В последната пета глава се изследва стратегията и тактиката по албанския въпрос в навечерието на Балканската война.

В края е заключението на дисертацията, където авторът прави основните си изводи. Приложена е богата справка за използваната изворова база и научната литература. Тази архитектоника на текста позволява темата да се изследва пълно и в правилна причинно следствена връзка, по отношение на основните подвъпроси на съдържанието. Изяснената материя във всяка от предшестващите глава или параграф, създава обективна основа, за да се разберат напълно причините за възникването и същността на разглежданите въпроси, съдържащи се в информацията, носена от следващата част на изследването. В резултат читателят върви по естествената логика на събитията и е в състояние да получи най-главното, което се очаква от запознаването с този нов научен труд: по какъв начин албанците достигнаха непосредствено, до появата на тяхната независима държава на Балканите?

За написване на дисертацията си Илиана Илиева е извършила многостранна събирателска и изследователска дейност. Тя е открила, анализирала и вградила в своя текст всичко, което има стойността на оригинално информационно градиво /или статут на убедителен научен продукт/, за изясняването на частните подвъпроса на темата. **Главният източник на данни е оригиналната историческа документация, голяма част от която се пуска за пръв път в активно научно обръщение:** това са дипломатически доклади от българските легации, търговските агентства и консулства съхранявани в ЦДА; много документи на политици от лични фондове; декларации на правителства, речи и интервюта на отговорните фигури в албанското национално движение; документи на международни фактори, информация разпространявана от печатни

медии, документи гласувани от конгреси на патриотични организации, от множествата по митинги и събори, сведения разпространявани от извън балканския фактор и пр.

Благодарение на това богато, оригинално градиво, което е събрано на едно място за пръв път в българската историческа наука, авторката на дисертацията се е потопила максимално дълбоко във фактологията на политическия конфликт, изследван от нея. Тя разполага с изобилие от данни, които ѝ позволяват да види възможно най-детайлно всички нюанси на проучваната политика в албанското движение, които я интересуват или подкрепят нейните тези. В резултат е създадена възможност да се разгърне един оригинален, собствен аналитичен процес на дисертанта, с интересни акценти, творчески изводи и убедителни - собствени научни заключения. Те са подкрепени с онова, което вече е казано в съществуващата сериозна научна литература, по някои от основните аспекти на албанското национално движение. Държа да спомена изрично, че по отношение специално на библиографията, авторката е отдала дължимото уважение на всички изследователи, които са работили преди нея около темата на дисертацията.

Високото чувство за отговорност, което дисертантката е проявила, при създаването на собствената богата информационна база на труда си, ме впечатли силно. Аз ценя много подобен подход, тъй като той е единствената гаранция, че в дисертациите може да се създава нова, и то сериозна наука. Защото е факт, че само когато се стъпи върху все още не използвана информационна база, в дисертациите се правят реални научни приноси.

Безспорен успех на дисертантката е умението ѝ да пише четивно и увлекателно. Колегата Илиева си е формирала вече собствен академичен изказ. Той се отличава с интелигентност на фразата, отразяваща една динамична мисъл, която търси конкретиката на политическия момент, за да бъде изразена тя със слово. Без читателя да се тормози с банални трафарети. В текста се чувства и усет към точността, базирана върху умелото използване на прецизния академичен понятиен апарат, без от това да страда експресивността и въздействащата сила на текста. В резултат тезите на автора са лесно усвоими и убеждават. По този начин ясно се очертават и главните научни приноси на рецензираната дисертация.

Подредени в известна хронология, според мен те биха могли да се обобщат в следната последователност:

Първо, авторката умело е разкрила прехода от културно-просветните и общо възродителни ангажименти на албанското национално движение, към избистрянето на основните пунктове залегнали в националната политическа програма на албанците, довела до възникването и на независима Албания през 1912 година.

Второ, много подробно е изяснена сложността на вътрешно албанската политическа консолидация, породена от наличието на дълбоката кланова разделеност

на обществото, религиозните противоречия, съществуващи между трите главни църковни деноминации и спецификите на въздействията, които оказват външните фактори, върху албанското национално движение.

Трето, вярно е представена общата неспособност на османската власт да намери рационално решение на албанския проблем. Вярна е научната постановка на дисертантката, че с предприеманите остарели и предимно репресивни действия, управляващите в Цариград не само че не внасят успокоение сред албанците, но напротив – реално те стимулират ескалацията на национално обособителния процес и формулирането на все по-ясни и конкретни искания за автономия и самоуправление.

Четвърто, свой научен принос авторката прави с изясняването на българската позиция по албанското движение от 1908 до 1912 година. Разкрита е логиката, по която дипломатите са инструктирани да следят от близо и зорко албанското движение. Става ясно, че в София постоянно пристига подробна информация, свързана с позициите на албански деятели, разработвани планове, предприемани инициативи, последиците от тях, новозараждащи се замисли и пр. Така авторката доказва, че българското правителство е разполагало с достатъчна фактология, въз основа на която обаче, според нея е разработена една „наблюдателна“, и пряко не ангажираща позиция. Читателят на труда остава с впечатлението, че поведението на официална София се оценява от колегата Илиева като съзнателен стремеж, албанското дело да не се използва с изгоди и за българска страна, поради което обективно положителните резултати за България от него не са сериозни.

В това отношение моето мнение се различава от това в дисертацията. Мисля, че в онези условия, София следва едно възможно най.правилно поведение. Защо? Само 4 години преди това са успокоени взривените отношения с империята след Илинденско-Преображенското въстание от 1903 година; точно във фазата на албанската политическа активност България е подложена на натиск от Атина и Белград, за отказ от идеята за автономия и нейната замяна с дележ на Македония; българската страна е отчитала и разединеността на албанското движение, която не го прави реален военно-политически фактор на Балканите; правителството и царя имат реални основания да се опасяват и от възможни албански претенции в Македония; със своето поведение България си спестява и онзи негативизъм, който прекалената активност на княз Никола, на Белград и Атина формира у албанците по отношение на Черна гора, Сърбия и Гърция.Ето защо, аз смятам, че обективно активите, които тогавашната българска позиция е оставила в наследство на съвремието ни, са повече от негативите. За България в онези години е било достатъчно Албания да се откъсне от Османската империя, за да се отслаби султантското присъствие на Балканите. Следователно, реалната истина е, че само България и българите, истински желяха успех на националното освобождение на албанския народ, без да се възползват егаистично от

неговата кауза. Една истина, която е добре да бъде популяризирана днес и в бъдеще много активно.

Като **пети** по ред, но не и по значение бих определил приноса на колегата Илиева за разкриване, особеностите в традициите, манталитета, народопсихологията - или изобщо на всичко онова, което наистина е уникално, но е малко познато, от начина на живот, характерен за този интересен балкански етнос, каквито са албанците. В техните национални специфики и днес се крият някои от ресурсите за съвременната албанска етно-политическа експанзия –така че и това знание не би било излишно да се познава добре преди всичко от българите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Завършвайки искам да подчертая изрично, че направените бележки имат характер на естествен академичен дебат, поради това те не намаляват ни най-малко изцяло положителното впечатление, което оставя запознаването с дисертацията на колегата Илиана Илиева. Авторката е подхождала много професионално към практическата реализация на мащабния си научен проект и се е справил достойно с него.

Пред нас е един оригинален научен труд, който внася свой убедителни приноси в съвременната българска историческа наука. Те са напълно достатъчни за присъждането на образователната и научна степен „доктор“. Ръкописът трябва да се публикува като самостоятелна монография.

Пред вид на това, без никакво колебание **предлагам уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Илиана Дончова Илиева образователната и научна степен „доктор“, Област 2. – Хуманитарни науки. Професионално направление 2.2- История и археология.**

С о ф и я

2 август 2012г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф.д.ист.н. Трендафил МИТЕВ